

‘Wat had ik dit onze vader gegund, en zoveel anderen’

De broers Ad en Erik de Boer wilden graag afspreken op een historische plek, de Westerkerk in Amersfoort. Het kerkgebouw is nog van voor de Vrijmaking, maar wat het voor dit gesprek historisch maakt, is de Generale Synode van Amersfoort-West, die hier in het voorjaar van 1967 plaatsvond. In die vergadering werd ds. Berend Schoep heengezonden, auteur van de Open Brief die een centrale rol speelde in het conflict dat de kerken zou splijten. Het was een opzetje, vertegenwoordigers van Drenthe wilden de Amsterdamse predikant weghebben, zou Erik de Boer later vaststellen. Als hoogleraar Kerkgeschiedenis in Kampen reconstrueerde hij de gebeurtenissen van 1967 in zijn boek *De schele dominee*. Zijn broer Ad, jarenlang directeur van de EO en in verschillende bestuursfuncties betrokken bij de landelijke kerk, koos begin jaren '70 voor de 'buitenverbanders'. Vanaf 1 mei zijn ze herenigd in het nieuwe kerkverband.

Ad (76) is de oudste van het gezin van zeven, Erik is bijna elf jaar jonger, vijfde in de rij. 'Van Ad heb ik alleen zijn achterlichten gezien, hij was jong het huis uit. Toen Ad in '64 ging studeren ben ik nog met moeder een kamer gaan uitzoeken in Amsterdam, de hospita keuren. Die was buitengewoon streng, dat beviel mij wel.' Vader De Boer was onderwijzer, later leraar, een 'frisse pedagoog' die door avondstudie uiteindelijk zijn doctoraal Frans haalde. Ad: 'Als hij thuis was zat hij meestal in zijn kamer, te studeren, of te werken voor de kerkenraad.'

Ad: 'We waren een vrijgemaakt gezin, maar dat woord viel nauwelijks. Goed gereformeerd, met liefde voor de Here en zijn kerk, niet beklemmend. Voor het werk van mijn vader verhuisden we regelmatig. Waar hij ook kwam, hij zat binnen twee jaar in de kerkenraad. We woonden lang in Alphen aan de Rijn, in '67 in Rotterdam.'

Erik: 'Ik heb in Rotterdam in bijna alle wijken van de stad kranten rondgebracht, wist overal de weg. Maar we leefden in een besloten wereld. In Alphen waren we van een kleine kerk vergeleken met de synodalen, die ons als scheurkerk zagen. We voelden ons een beetje de kleine David tegen de reus van de Filistijnse schriftkritiek.'

Ad: 'In 1960 keek ik op tv *De bezetting* van Loe de Jong, bij de burens. In aflevering twee ging het over K. Schilder, onze overleden voorman. Door de wijze waarop hij in *De Reformatie* over het nazisme had geschreven, werd het blad verboden. Ik weet nog dat ik bij thuiskomst zei: we waren op televisie, en we waren goed.'

Erik: 'Ik weet nog hoe verbaasd ik was toen ik eens de akte van vrijmaking van Delft in handen kreeg. Hij was ondertekend door mijn opa en mijn vader, hij moet 24 zijn geweest, net afgestudeerd. Hij had dat nooit verteld.'

Ad: 'Later had ik synodale klasgenoten, zo noemden we dat. Zij mochten wel met mij mee naar de kerk, ik niet met hen. Dat vond ik volslagen vanzelfsprekend. Toen de breuk van '67 dreigde, deden mijn ouders de *Reformatie* niet meer open. Ze hadden een afkeer van strijd in de kerk, dat proefde je, maar het was geen gespreksonderwerp. Ik ging in Amsterdam studeren, daar waren ze behoorlijk rebels, meer van *Opbouw*. Daar woonde ook het gros van de ondertekenaars van de Open Brief.'

Erik: 'Als jongetje van tien kreeg ik er weinig van mee. Er stampte een keer iemand tijdens het gebed de kerk uit, dat was spannend. En ik weet nog wel hoe ik schrok toen mijn moeder zei: je hoeft je vriendje niet op te halen voor catechisatie, want die gaat nu naar een andere kerk. Ik nam het maar aan, en ben alleen gegaan.'

Ad: 'In het voorjaar van '67 hadden we een paascongres van de vrijgemaakte studentenverenigingen. Na afloop van een forum waar veel hoofdrolspelers bij waren, vormde zich een grote drom studenten om hen heen. Iedereen wist, er gaat iets gebeuren. De lucht was er zwanger van. Kon de breuk nog voorkomen worden? Later heb ik met Ineke, nu mijn vrouw, en twee familieleden brieven aan de kerkenraad geschreven, om ruimte te vragen voor kerken en dominees die buiten het kerkverband werden gezet. We waren notabene pas 22, schreven heel formeel, maar ook echt wel hartstochtelijk. Deze broeders en zusters, daarmee zijn we één in Christus. Het spatte eraf.'

Erik: 'Ik ben groot geworden met de verbijstering: hoe kunnen er nu ineens twee kerken zijn als die vrijmaking zo'n bevrijding was geweest? Twee kerken, zo dicht bij elkaar, dat kan toch niet?'

In 1972 sloten Ad en Ineke zich aan bij de NGK in Voorthuizen. In Rotterdam waren ze bij de vrijgemaakte kerk gebleven, die voldeed daar immers aan de kenmerken van de ware kerk zoals die in de Nederlandse Geloofsbelijdenis worden genoemd. Eenmaal verhuisd naar Garderen, was er geen alternatief meer. Het betekende dat Ad moest vertrekken uit het GPV, waar hij zeer bij betrokken was. In de familie gaf hun beslissing nauwelijks reuring. Ad: 'Ik herinner me het niet dat mijn vader het erg vond, hij had een heel eigenzinnig karakter. Mijn moeder vond het jammer, maar het heeft nooit enige verwijdering gegeven, ook met Erik niet.'

Erik: 'Ik logeerde veel bij Ad toen ik vakantiewerk deed bij de EO, dan voerden we diepe gesprekken. Ik zat op een gemengde school in Rotterdam, met hervormden en synodalen, Roel Venderbos was mijn vriendje. Met hem ging ik naar jeugddagen van Nederlands gereformeerden. Ik herinner me nog dat er een vrouw met een gitaar het podium opkwam, ik had het gevoel dat ik in een nachtclub terechtgekomen was.'

De scheiding van kerken betekende ook een scheiding van het avondmaal. Ad: 'Wij keken heel goed uit als wij een zondag naar Rotterdam gingen, dat er geen avondmaal zou zijn. De verschrikking van het niet mogen aangaan wilden we niet meemaken.'

Erik: 'Ja, jij ging die confrontatie uit de weg. Dat begreep ik wel.' Erik is altijd vrijgemaakt gebleven, en heeft nooit de neiging gehad over te stappen. 'Toen ik predikant werd, in Amsterdam, had ik het gevoel dat ik een mantel moest aantrekken die te zwaar voor me was. Moet ik nou deze kerken vertegenwoordigen? Kan ik dat torsen? Dat zat hem in het exclusieve, in de taal waarmee die gezamenlijkheid door predikanten werd doorgegeven. Ik heb daar uiteindelijk een manier gevonden om met hart en ziel predikant te zijn, en mijn eigen weg te vinden in wat het betekent om gereformeerd te zijn in de stad. De realiteit van de kerkverlating doemde inmiddels op, waartegen de kerkelijke verdeeldheid wrang afstak.'

De broers hielden wel van een stevig debat, al is met de jaren de mildheid gaan overheersen. Erik: 'Op een gesprek met Ad bereidde ik me altijd buitengewoon goed voor. Ad deed dat niet, die bestookte mij onbekommerd met voorbeelden uit de praktijk. Daar ging het zo, en daar zus. Wist ik veel, ik hanteerde meer de abstract theoretisch kerkelijke benadering. Ik had nooit het gevoel dat ik iets won, en ik liet dat maar zo.'

Ad: 'Op geestelijk vlak, de eenheid in Christus, heeft daar nooit onder geleden.'

Erik: 'Als wij als broers en zussen bij elkaar komen, is er inderdaad niets dat de geestelijke eenheid kan stukmaken. Dat heeft ook te maken met het sterven van een van onze broers in 1990, dat heeft ons tot die diepte gebracht, denk ik.'

Het is even stil, Ad knikt zwijgend. 'Jij was loyaal, je had in de jaren '70 voor die kerk gekozen, en daar stond je voor. Dat snapte ik, maar het bracht je soms ook tot standpunten waarvan ik nu denk: vond je dat nu echt, of kon je als predikant van de vrijgemaakten niet anders zeggen? Bijvoorbeeld: geen toegang tot het avondmaal voor hen die in hun eigen kerk de naam Christus belijden. Of toen wij in 2004 ruimte gaven aan de vrouw in het ambt, dat dat de kloof vergrootte. Dan dacht ik: meen je dit nu werkelijk? Dit komt bij jullie ook!' Erik: 'Ik was me er in zo'n discussie altijd van bewust dat het publiek was. Ik probeerde zo te formuleren dat ik zo veel mogelijk mensen meenam. Mijn privémening was onderschikt aan wat ik maximaal kon zeggen om de toenadering te zoeken. Ik heb altijd gevonden dat die er moest komen. En ik ben ook wel tegendraads. Als iedereen zegt dat we over het avondmaal niet moeilijk moeten doen, ga ik aan de andere kant zitten.'

In de aanloop naar de hereniging van beide kerken is er een moment van spijtbetuiging geweest. Erik de Boer was een van de ondertekenaars, nadat hij in zijn boek over ds. R. Brands van Oegstgeest en Valkenburg de scheuring van '67 had gereconstrueerd. Erik: 'Ik vond het belangrijk ons als binnenverbandse vrijgemaakten grondig te confronteren met onze eigen geschiedenis. Hoe houdbaar was die synodebeslissing van destijds eigenlijk? Een gemeentelid van me zei ooit: als je dominee De Boer vraagt of iets zwart of wit is, gaat hij uitleggen hoeveel grijstinten er zijn. Die zag ik ook rond die scheuring. Met alle goede bedoelingen, die synode zat fout. Daarna is het als een vonkenregen uit elkaar gespat. Toen ik wist hoe het in elkaar zat, overzag ik het geheel beter, en kon ik ook met overtuiging tot die spijtbetuiging komen. Als je schuld hebt aan die breuk, dan moet je dat ook van een kant willen belijden, en niet per se op de ander wachten. Dat is in 2019 gebeurd.'

Ad: 'En door ons in dankbaarheid aanvaard. Het is soms of de dingen van meer dan vijftig jaar geleden gisteren gebeurd zijn. Als ik er mijn kinderen over vertel, zit ik binnen de kortste keren te janken.'

Erik: 'Dat heb jij ook als je *Het kleine huis op de prairie* kijkt.'

Ad: 'Ja, ik ben wel een beetje van het emotionele. Ik dacht van een afstandje mee te kunnen kijken naar het herenigingsproces, maar via de regiegroep raakte ik er intens bij betrokken. Dan denk ik: wat een voorrecht om nog bij leven het herstel mee te kunnen maken. Wat had ik dit onze vader gegund, en zoveel anderen.'

Erik: 'De breuk stempelt een diepe laag in mij, het heeft heel mijn leven bepaald. Ik heb er altijd tegen gerebelleerd en had een bloedhekel aan eigenwijze Nederlands-gereformeerden die het allemaal nog erger maakten. Voor mij is dit een hereniging. Op wereldschaal is het natuurlijk maar peanuts, maar ik vind het grandioos dat het gebeurt. Het hart van de kerk was doormidden gescheurd, velen hebben het geloof erom verloochend. Van deze hereniging zal zegen uitgaan, dat geloof ik wel. Als je ziet hoeveel energie er in de gezamenlijke bijeenkomsten zat.'

Ad: 'Veel mensen op lokaal niveau zegt het weinig, ze zijn vaak ook van andere kerken afkomstig. Maar als je het uitlegt, vindt iedereen het geweldig. Dat laat iets zien van de kracht van het Evangelie. Janneke Burger zei het zo: "Verzoening is de corebusiness van de kerk, wat er nu gebeurt kan ik mijn kinderen uitleggen."'

Erik: 'In 2017 vierden we voor het eerst samen avondmaal, tijdens een bijeenkomst over de breuk. Ik kreeg brood en beker uitgereikt van Roel Venderbos, mijn maatje van vroeger, dat was een groot moment. Ik kwam daar in gesprek met dominee Schuurman. Hij zei: "Mooi die toenadering, maar de gemeente die mij geschorst heeft bestaat niet meer." Ik heb hem

gevraagd in mijn plaats bij de sluiting de zegen uit te spreken. Dat heeft die oude baas, op zijn gypies, toch met een overtuiging gedaan... Dat ontroerde mij diep.'

Na het gesprek lopen we de kerkzaal in. Buiten slaat de maartse regen tegen de ramen. Ad wijst omhoog. In het gebrandschilderde raam zijn drie ringen te zien, verstrengeld met een davidsster. *In Trinita Unitas*, staat erbij, eenheid in de Drieënige. En: *Opdat zij één zijn, gelijk Wij één zijn*. Ad: 'Daar moet de voorzitter destijds op uit gekeken hebben, dat kan niet anders.' De broers gaan in de kerkbanken zitten, ze hebben nog veel te bespreken. Terwijl de fotograaf haar werk doet, breekt de zon door, lichtstralen spreiden zich uit over de houten banken.

<https://www.onderwegonline.nl/23278-wat-had-ik-dit-onze-vader-gegund-en-zoveel-anderen>